

VIII
ΧΡΟΗΚΑ

ХРОНІКА

Відомості про дисертації
зі спеціальності 10.02.01 – українська мова,
захищені у спеціалізованій вченій раді
К 32.051.02

Волинського національного університету ім. Лесі Українки
2009 року

Адреса: 43026, м. Луцьк, вул. Винниченка, 30 а, каб. 23; e-mail: dialekt_onim@ukr.net

Турик Людмила Романівна

ПЕРФОРМАТИВНІ ВИСЛОВЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИЧНІЙ ПРОЗІ

Роботу виконано на кафедрі історії та культури української мови Волинського національного університету ім. Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Павленко Лариса Петрівна, професор кафедри історії та культури української мови Волинського національного університету ім. Лесі Українки.

Опоненти – доктор філологічних наук, професор Степаненко Микола Іванович, декан факультету філології та журналістики, завідувач кафедри української мови Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка; кандидат філологічних наук, доцент Каньоса Павліна Степанівна, декан педагогічного факультету, професор кафедри мовознавчих дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Актуальність дослідження зумовлена недостатнім рівнем вивчення семантико-прагматичних особливостей мовленнєвих одиниць – зокрема перформативних висловлень сучасної української мови.

Мета дослідження – семантико-прагматичний аналіз українських перформативних висловлень, що оформлюють мовленнєві акти в історичній прозі.

Завдання: схарактеризувати мовленнєвий акт як особливий різновид комунікативного акту; виявити комплекс мовних засобів та прийомів, що створюють перформативний мовленнєвий акт; виділити зі "Словника української мови" в 11-ти томах перформативні лексеми, з'ясувати їхню семантику; описати граматичні особливості українських перформативів, визначити їхні контекстні транспозиції; проаналізувати лексико-семантичні типи перформативних дієслів сучасної української мови; обґрунтувати дескриптивне значення дієслів *говорити* / *казати*; виявити семантико-прагматичну специфіку перформативних висловлень в українській історичній прозі.

Об'єктом дослідження є перформативні висловлення в українських історичних творах.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вона є однією з небагатьох спроб дослідження особливостей функціонування перформативних висловлень історичної прози, однією з перших в українському мовознавстві праць, присвячених з'ясуванню характерних рис українських перформативних дієслів і висловлень та створенню основ таксономії цих одиниць. Новим для теорії мовленнєвих актів є семіотичний підхід, який об'єднує насамперед структурний, семантичний і прагматичний аспекти досліджуваних об'єктів.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури, що налічує 158 найменувань, переліку джерел (58 позицій), додатку. Загальний обсяг дисертації 212 сторінок, додаток займає 7 сторінок. Основний зміст викладено на 181 сторінці.

Основні положення дисертації викладено в таких наукових працях:

1. Турик Л. Р. Видо-часові категорії перформативів у сучасній українській мові / Л. Р. Турик // Науковий часопис Волинського державного університету : Філологічні студії : Мовознавство. – Луцьк, 2000. – № 1. – С. 231–235.

2. Турик Л. Р. Граматичні особливості українських перформативів / Л. Р. Турик // Науковий часопис Волинського державного університету : Філологічні студії : Мовознавство. – Луцьк, 2002. – № 1. – С. 231–235.

3. Турик Л. Р. Дієслово говорити/казати: перформатив чи дескриптив / Л. Р. Турик // Актуальні проблеми сучасної філології : Мовознавчі студії. – Рівне, 2002. – № 10. – С. 64–69.

4. Турик Л. Р. До питання про словотвірні типи українських перформативів / Л. Р. Турик // Актуальні проблеми українського словотвору. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – С. 365–369.

5. Турик Л. Р. Перформативні лексеми сучасної української мови / Л. Р. Турик // Вісник Львівського університету : Серія філологічна. – Львів, 2004. – Вип. 34, Ч. 2. – С. 319–325.

6. Турик Л. Р. Семантико-прагматичні особливості перформативних висловлень у формулах мовленнєвого етикету / Л. Р. Турик // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету : Серія: Мовознавство. – Тернопіль, 2004. – С. 248–254.

Фенко Марія Ярославівна

ФУНКЦІОНАЛЬНО-КАТЕГОРІЙНІ ПАРАМЕТРИ ПРИКМЕТНИКА ТА ПРИСЛІВНИКА В СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІЙ СТРУКТУРІ РЕЧЕННЯ.

Роботу виконано на кафедрі української мови, видавничої справи та редагування Волинського національного університету ім. Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор Мірченко Микола Васильович, Волинський національний університет ім. Лесі Українки, завідувач кафедри української мови, видавничої справи та редагування.

Опоненти – доктор філологічних наук, професор Гуйванюк Ніна Василівна, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, завідувач кафедри сучасної української мови; кандидат філологічних наук, професор Леута Олександр Іванович, Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова, професор кафедри української мови.

Актуальність дослідження. Розмежування семантико-синтаксичного, формально-синтаксичного та комунікативного аспектів речення дало поштовх до виокремлення семантико-синтаксичних, формально-синтаксичних та комунікативних категорій. Їх сукупність та специфіка висвітлені у працях зарубіжних та українських учених: О. В. Бондарка, І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської, Н. В. Гуйванюк, А. П. Загнітка, Г. О. Золотової, Н. Л. Іваницької, М. В. Мірченка, М. Я. Плющ, М. І. Степаненка та ін. Важливість для сучасної категорійної парадигми периферійних частин мови зумовлюють актуальність дисертаційної роботи. Вона мотивована потребою виокремити новітню наукову парадигму функціонально-категорійного плану, що поєднує параметри як традиційної, так і нової лінгвістичної парадигми.

Мета дослідження – комплексний аналіз семантико-синтаксичної категорійної парадигми прикметника та прислівника.

Завдання: подати лінгвістичну дефініцію поняття "парадигма", обґрунтувавши рівневий поділ парадигми на менші одиниці; виділити категорійної парадигми, в межах яких функціонально представлені периферійні частини мови; здійснити семантичну графемну диференціацію семантико-синтаксичної категорійної парадигми прикметника; визначити графемну структуру та семантичну диференціацію семантико-синтаксичної категорійної парадигми прислівника; обґрунтувати комплексний характер і периферійний статус категорійних площин прикметника та прислівника в семантико-синтаксичній структурі речення з урахуванням як традиційної, так і нової лінгвістичної парадигми.

Об'єкт дослідження – семантико-синтаксична категорійна парадигма прикметника та прислівника.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше в українському мовознавстві здійснено комплексний аналіз семантико-синтаксичної категорійної парадигми прикметника та прислівника. Виокремлено парадигми та графеми як складники нижчого рівня, що формують їхню семантико-синтаксичну категорійну парадигму. На противагу традиційному розумінню функцій прикметника та прислівника як лише ознакових залежних компонентів речення окреслено їх функціонування в центральних семантико-синтаксичних позиціях. На функціонально-категорійних засадах проаналізовано семантико-синтаксичні функції прикметника та прислівника й формування їхніх категорійних парадигм.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури (326 позицій), списку використаних джерел (76 позицій). Повний обсяг дисертації становить 207 сторінок (текстова частина – 170

сторінок).

Основні положення дисертації викладено в таких наукових працях:

1. Фенко М. Я. Функціонально-категорійні параметри прикметника в семантико-синтаксичній структурі речення / М. Я. Фенко // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – 2006. – № 6. – С. 267–270.

2. Фенко М. Я. Інструментальність та темпоральність в категорійній парадигмі прикметника / М. Я. Фенко // Актуальні проблеми філології та перекладознавства : зб. наук. пр. Хмельницького національного університету. – 2007. – Ч. 2, Вип. 3. – С. 249–251.

3. Фенко М. Я. Словотвірна парадигма прикметника / М. Я. Фенко // Вісник Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. Серія філологія. – 2007. – Вип. XV–XVIII. – С. 288–291.

4. Фенко М. Я. Функціональна природа атрибутивності та локативності як семантико-синтаксичних категорій міжрівневої площини прикметника / М. Я. Фенко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2007. – № 9. – С. 27–30.

5. Фенко М. Я. Темпоральна структура речення: прислівникові форми вираження семантико-синтаксичної категорії темпоральності / М. Я. Фенко // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. пр. Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. – 2007. – Вип. 23. – С. 159–166.

6. Фенко М. Я. Функціональний потенціал прислівника (семантико-синтаксична категорія атрибутивності та її реченнєва реалізація) / М. Я. Фенко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2007. – № 2. – С. 151–153.

7. Фенко М. Я. Прикметник у структурі категорії предикатності (на матеріалі поетичної творчості Лесі Українки) / М. Я. Фенко // Леся Українка і сучасність : зб. наук. пр. – 2008. – Т. 4, Кн. 2. – С. 383–390.

8. Фенко М. Я. Морфологічний аналітизм : аналітичні прикметникові форми та їх функціональна інтерпретація / М. Я. Фенко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2008. – № 10. – С. 131–133.

Ричагівська Юлія Євстахіївна

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ПАРАМЕТРИ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ В ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ.

Роботу виконано на кафедрі української мови Рівненського державного гуманітарного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор Шульжук Каленик Федорович, Рівненський державний гуманітарний університет, завідувач кафедри української мови.

Опоненти – доктор філологічних наук, професор Ожоган Василь Михайлович, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, завідувач кафедри української мови; кандидат філологічних наук, доцент Заборна Марія Степанівна, Тернопільський національний педагогічний університет Володимира Гнатюка, доцент кафедри українського і загального мовознавства.

Актуальність дослідження мотивована потребою встановити структурно-

семантичні особливості складного речення в системі стилістично-виражальних засобів мови. Важливо виробити критерії комплексного аналізу складного речення з урахуванням специфіки віршового жанру.

Мета дослідження – визначити структурно-семантичні параметри складного речення в мові поезії та описати стилістичний ресурс у його структурі й семантиці.

Завдання: проаналізувати еволюцію поглядів на аспекти вивчення віршового жанру та складного речення і сформулювати основні теоретичні й практичні засади у вивченні складних конструкцій поетичного мовлення; встановити моделі складних елементарних і неелементарних конструкцій у віршовому мовленні, визначити центральні/периферійні щодо вживання; з'ясувати особливості формально-синтаксичної будови складних конструкцій поетичного мовлення; охарактеризувати семантико-синтаксичні відношення між частинами й компонентами складних речень у віршовому мовленні, обґрунтувати їх ієрархічний/неієрархічний характер; проаналізувати синтаксичні засоби творення експресії; дослідити стилістичні функції різних типів складного речення в поетичному мовленні, виявити індивідуально-авторські стилістичні домінанти.

Об'єктом дослідження в дисертації становлять різні типи складного елементарного й неелементарного речення в поетичному жанрі української літературної мови.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що дисертаційна робота – перша в українському мовознавстві праця, у якій здійснено системний аналіз структурно-семантичної будови та експресивно-стилістичних можливостей складного речення в поетичному мовленні. Виявлено особливості типології складних конструкцій віршового мовлення, встановлено специфіку засобів зв'язку частин складного речення, способи актуалізації семантики речення, типи семантико-синтаксичних відношень. Уперше простежено експресивно-стилістичні особливості складного речення в поетичному мовленні.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (219 позицій), списку використаних джерел (40 позицій), двох додатків. Загальний обсяг роботи становить 207 сторінок, основний текст дисертації – 179 сторінок.

Основні положення дисертації викладено в таких наукових працях:

1. Ричагівська Ю. Є. Функції складнопідрядних неелементарних речень у поезії І. Драча / Ю. Є. Ричагівська // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. пр. Рівненського державного гуманітарного університету. – 2000. – Вип. 8. – С. 27–30.
2. Ричагівська Ю. Є. Структура та стилістична роль складного речення в поезії Бориса Олійника / Ю. Є. Ричагівська // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. пр. Рівненського державного гуманітарного університету. – 2001. – Вип. 9. – С. 60–64.
3. Ричагівська Ю. Є. Специфіка засобів зв'язку складного речення в поетичному мовленні / Ю. Є. Ричагівська // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії :

зб. наук. пр. Рівненського державного гуманітарного університету. – 2002. – Вип. 10. – С. 24–29.

4. Ричагівська Ю. Є. Особливості порядку частин і компонентів складного речення у поетичному тексті / Ю. Є. Ричагівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія : зб. наук. праць. – 2002. – Вип. 4. – С. 172–176.

5. Ричагівська Ю. Є. Кількісні характеристики складних багатокомпонентних речень поетичного мовлення / Ю. Є. Ричагівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія : зб. наук. праць. – 2003. – Вип. 5. – С. 120–123.

6. Ричагівська Ю. Є. Особливості поділу складних багатокомпонентних речень поетичного мовлення на рівні членування / Ю. Є. Ричагівська // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. пр. Рівненського державного гуманітарного університету. – 2004. – Вип. 12. – С. 14–15.

7. Ричагівська Ю. Є. Семантична конденсація та ускладнення внутрішньої структури як особливість синтаксичного малюнка в поетичному жанрі / Ю. Є. Ричагівська // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. пр. Рівненського державного гуманітарного університету. – 2005. – Вип. 13. – С. 161–163.

8. Ричагівська Ю. Є. Синтаксичний повтор та парцеляція як актуалізатори внутрішньореченнєвої інформації / Ю. Є. Ричагівська // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. пр. Рівненського державного гуманітарного університету. – 2006. – Вип. 14. – С. 22–25.

9. Ричагівська Ю. Є. Стилїстичні особливості складного речення в поетичному мовленні / Ю. Є. Ричагівська // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. пр. Рівненського державного гуманітарного університету. – 2007. – Вип. 15. – С. 21–25.

10. Ричагівська Ю. Є. Типи семантико-синтаксичних відношень у багатокомпонентному реченні поетичного мовлення / Ю. Є. Ричагівська // Вісник прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. Серія : Філологія. – 2007. – Вип. XV–XVIII. – С. 181–184.

11. Ричагівська Ю. Є. Стилїстична багатозначність складних безсполучникових конструкцій у поетичному мовленні / Ю. Є. Ричагівська // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. пр. Рівненського державного гуманітарного університету. – 2008. – Вип. 16. – С. 25–28.